

DAVID GESALÍ I DAVID ÍÑIGUEZ

Catalunya any zero

Crònica visual de la desfeta

 Angle Editorial

La batalla per Barcelona

Visió d'una tràgica bellesa

La batalla pel cap i casal va començar molt abans de 1939. Els seus carrers, bombardejats des de la primavera de 1937, eren escenari de guerra i el subsol havia esdevingut una gran catacumba on protegir els civils. Era el front de l'est, que també inclou la porxada de Granollers, els carrers de Reus o Tarragona, tots ells objectius de l'aviació italiana i alemanya de les Balears. En aquest camp de batalla, els projectils cauen verticalment i els pocs que ho fan en paràbola provenen dels vaixells pel bloqueig aeri i naval.

UN AVIÓ DE LA LEGIÓ
CÒNDOR FOTOGRAFIA
BARCELONA, EL DAR-
RER BASTIÓ REPUBLICÀ,
AMB EL NUCLI VELL DE
SARRIÀ ENCARA RELATI-
VAMENT AÏLLAT I L'AVIN-
GUDA DIAGONAL A LA
PART INFERIOR. (ARXIU
GESALÍ-ÍÑIGUEZ: AUTOR
DESCONEGUT)

81

A la capital es viu la fam i les malalties tant dels ciutadans com dels refugiats vinguts dels fronts; ja fa temps que les mascotes han desaparegut: no hi ha gats, ni coloms, ni altres ocells.

No cal anar a les trinxeres o a les fortificacions per trobar el paisatge del camp de batalla, els morts i les explosions. La guerra ja feia molt que visitava els ciutadans a casa seva. Erigida en baluard de la rereguarda catalana i republicana, Barcelona experimentarà la guerra molt abans que sonin en la llunyania els canons de l'artilleria. Fet

i fet, es compleix la paradoxa que la ciutat va viure més la guerra al llarg de 1937 i 1938 que no pas quan les tropes de Franco van trepitjar-ne els carrers, el 26 de gener de 1939. Tot i això, de combats esporàdics també en va haver en alguns indrets, com a Collserola, la Bonanova, la plaça Borràs de Sarrià o Montjuïc.

Barcelona ofería la visió d'una ciutat aclaparada per la guerra, amb milers d'edificis i centenars de carrers colpits per l'aviació. En ple conflicte, l'escriptor Joan Sales, responent a una pregunta del seu amic el poeta

82 Màrius Torres, li referma en una carta que Barcelona havia quedat més malmesa que no pas Madrid: «Ho és molt més Barcelona sense comparació; a Madrid jo no havia vist mai tantes cases de vuit o nou pisos ensulsiades fins als fonaments, tanta runa pels carrers, tanta destrossa. Sospito que amb Barcelona s'hi rabegen de gust i que la guerra és un pretext excel·lent per donar sortida a l'odi que ens tenen de sempre. ¡Quin error per part nostra, no haver ocupat Mallorca!». Tanmateix, per a alguns ciutadans aquest episodi de destrucció i d'anihilament adquireix en determinats moments qualitats estètiques que el fan encara més colpidor. A principis d'agost de 1938 i en plena nit, sonen les alarmes, relata el soldat Ramon Bardés, que des de Sabadell observa l'escena: «Cada vegada que hi ha alarma els focus instal·lats al llarg de la serralada de Collcerola [sic] burxen neguitosament l'espai per poder descobrir els aparells brunzidors. Però mai no havia succeït el que ha passat avui. Des de Montjuïc a Badalona les cintes de llum que s'enlairaven en la fosca han confluït al bell mig d'on llüen sis puntets lluminosos. Més amunt, els focus s'obrien cel enlaire formant un enorme ventall. Els sis aparells, majestuosos però presoners dins d'aquella xarxa il·luminada i sense desfer llur formació, marxaven roncant com si res (aparentment) no passés. El ventall s'ajeia... s'ajeia... mar endins. No cal dir com s'han esbravat els antiaeris! L'efecte impressionava. [...] Al cap d'una estona hi ha hagut una altra incursió

i també han estat localitzats els aparells». El testimoni reconeix, com si es tractés d'una novel·la de ciència-ficció de l'època, que «la visió fou d'una tràgica bellesa». Si costa imaginar-se el trasbals d'un atac aeri de dia, de nit havia de ser encara més paorós per als ciutadans. I quan arribava la lluna plena, molts barcelonins ja comptaven que es faria efectiva la visita dels avions de Mallorca. En conseqüència, calia prevenir la malvestat en plena foscor.

Dos periodistes francesos van narrar per als seus lectors els efectes de tot plegat abans que el país acabés sotmès als franquistes. Joseph Kessel escriu i Jean Moral il·lustra per a *Paris-Soir* i per a *Paris Match*. A la tardor de 1938 descriuen un territori castigat per la guerra, condemnat a viure la nit eterna. El titular que l'encapçala és «La guerra és a tocar». De camí a Barcelona, en el cotxe de línia de la Jonquera a Barcelona, descriuen el paisatge de la destrucció: «Als camps només es veien dones i infants treballant, i l'antiga i altiva ciutat de Girona exhibia com a ferides obertes les seves cases esventrades, trencades per un hàlit monstrosos; i, en caure la nit, els pobles i aldees es convertien en una successió de llòbregues siluetes sense llum». La impressió de tot plegat s'agreuja quan arriben a Barcelona: «Mai no m'hauria imaginat l'aspecte que podia tenir una gran ciutat totalment a les fosques, sense cap resplendor als carrers, sense el més tènue rastre de llum a les finestres. Però ho vaig aprendre aquella mateixa nit. La ciu-

tat era un cementiri gegantí, i les seves cases, palaus i monuments semblaven masses enormes convertides en ombres petrificades». Els carrers i avingudes travessaven els immensos blocs, submergits en tenebres com bulevards sepulcrales. «Resulta fàcil acostumar-se a la visió de la destrucció, perquè totes les imatges s'hi assemblen. Jo ja em creia bregat. Tanmateix, les de la Barceloneta em van anar seguint molt temps.»

L'escriptor Joan Sales, a *Incerta glòria*, descriu aquesta Barcelona de la foscor i la runa, que és també la de les bombes, les sirenes i els reflectors: «A la sortida, em vaig trobar en una fosca total. Els reflectors de Montjuïc encreuaven els seus feixos amb els del Tibidabo i aquella creu de llum es projectava contra un cel baix, plujós. No arri-

baven a localitzar els avions. Aquests voltaven tan alt que a penes se'n sentia la borinor. Feia ja tres nits seguides que la ciutat era objecte d'uns bombardeigs insòlits». I continua: «Jo caminava en aquella fosca espessa, on altres centenars de fantasmes com jo es movien quasi a les palpentes. Tota la circulació interrompuda, calia anar a peu. Travesant uns solars sense edificar al llarg de la via vaig sentir passar uns trens que en la fosca no es veien. Tenia a moments la sensació de trobar-me en alta mar com xurria a la deriva; altres vegades em feia l'efecte que caminava sobre un cos gegantí que agonitzava; els avions eren mosques vironeres que venien a pondre sobre aquella ciutat viva encara però que ja començava a pudir a descomposició cadavèrica».

DESPRÉS DE LA TEMPESTA

Panoràmica des de Montjuïc de l'objecte més cobejat per les bombes dels avions de Franco. D'ençà del primer atac aeri, Barcelona va ser front de guerra i el seu port va estar en el punt de mira dels avions de bombardeig enemics. Ens sobta l'aparent tranquil·litat

després de la tempesta de foc viscuda durant gairebé dos anys d'atacs i, especialment, dels darrers dies, abans de l'ensulsiada de la ciutat. No és només el port el que sembla restar en calma, també ho sembla la resta de la part baixa de Barcelona. És com si en

aquells dies restés paralyzada, en estat de xoc. Després de tot l'odi abocat damunt seu, la catàstrofe s'havia aturat de cop.

ARXIU GESALÍ-ÍÑIGUEZ: AUTOR DESCONEGUT

LA ENTRADA DELS ITALIANS A SABADELL

Michele Francone escriu en aquesta foto «entrata truppe» i no hi ha dubte: és una de les seves imatges realitzades durant l'entrada dels italians a Sabadell. No cal entendre-ho com l'entrada dels primers soldats sinó de la columna mecanitzada Littorio, encara en el context de la

mateixa ocupació de la ciutat, el dia 26. L'endemà Sabadell viurà una desfilada organitzada. A la imatge, la gent que observa el pas de la columna sembla encara expectant. Hi ha més curiositat que altra cosa i no s'aprecia cap manifestació de goig. Fins i tot les

criatures no demanen res als soldats, que mostren una actitud més aviat de distanciament.

MICHELE FRANCONI VIA GIANCARLO I VITTORE FRANCONI

CURIOSITAT I SUPERVIVÈNCIA

Pocs dies després de l'arribada a Sabadell de les tropes italianes, arriben els especialistes de la Legió Còndor, que s'instal·laran una bona temporada a la ciutat. L'arribada dels alemanys és una novetat que genera molt enrenou per a la canalla, i també per a altres de

no tan petits, que demanen qualsevol tipus de llaminadura o, en el cas dels adults, possiblement objectes i aliments per bescanviar i sobreviure. En els dies de la immediata postguerra molta gent va paliar la gana gràcies a les donacions dels soldats italians i ale-

manys, que gaudien fent aquestes bones accions. Amb el pas del temps, però, aquests tractes van deixar de produir-se i la gana va tornar a ser un fet habitual per a molts ciutadans.

ARXIU ÀNGEL SÁNCHEZ: AUTOR DESCONEGUT

EL PRAT ÉS L'EUROPA DE 1939

El riu Llobregat era la darrera frontera natural on fortificar i resistir per evitar la caiguda de Barcelona. Volar els ponts, però, no va servir per a res, perquè les forces franquistes tenien perfectament planificada l'avançada per Terrassa i Sabadell i fer un gir cap a Gramenet de Besòs (Santa

Coloma), a on van fer cap el mateix dia 26. Si els republicans haguessin decidit oposar alguna resistència vora el mar, aquesta hauria estat encerclada i escombrada per l'aviació, l'artilleria o, fins i tot, el foc de vaixells.

Només cal que el lector s'imagini un riu més ample i es

trobarà el paisatge de la França de 1940 atacada pels alemanys.

ARXIU GESALÍ-ÍÑIGUEZ. AUTOR DESCONEGUT